

โสภี อุ่นทะยา. 2560. “เรื่องเล่า : ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมในชุมชน
เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์” ใน วารสารวิถีสังคมมนุษย์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม -
ธันวาคม. หน้า 1-27.

เรื่องเล่า : ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมในชุมชน
เขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์
Narratives : Biodiversity and Culture in Kalasin
Municipal Communities

โสภี อุันทะยา¹

Sopee Untaya

¹ อาจารย์, ดร. (ผู้เชี่ยวชาญ) ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมจากเรื่องเล่าของคนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จากเอกสารเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์คนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จำนวน 38 ชุมชน โดยใช้ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวคิดเรื่องเล่า และแนวคิดความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพคือ ความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ พื้นที่ในชุมชนจึงมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผี ความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อของชาวจีน และความเชื่อในศาสนาอื่นๆ ที่ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดการปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวเมืองกาฬสินธุ์ สามารถใช้เป็นแนวในการดำเนินนโยบายวางแผนการขยายเมือง เพื่อรองรับการพัฒนาให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าได้ต่อไป

คำสำคัญ : เรื่องเล่า ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ชุมชน

Abstract

This article aims to study biodiversity and culture from narratives of people in Kalasin municipal communities by retrieving related historical tales of the communities and interviewing villagers in 38 communities. Concepts of local history, narratives and biodiversity and culture were applied. Results indicated that communities in Kalasin municipality have had biodiversity in forms of ethnic diversity, as well as plant and animal species diversity so that these areas are fertile. In addition, cultural diversity represents through the harmonization of spiritual, Buddhist, traditional Chinese and other religious beliefs, that leads to adaptation of each other, which is a crucial factor for urban expansion of Kalasin city. This study can be a guideline for policy making in urban expansion planning in order to serve future prosperity of the communities.

Keywords : Narratives, Biodiversity and Culture, Communities

บทนำ

ชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีพัฒนาการสืบเนื่องต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย แสดงให้เห็นการเจริญเติบโตของเมือง การขยายตัวของชุมชนด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวในด้านประชากร เศรษฐกิจ การคมนาคม ตลอดจนนโยบายของทางราชการที่ส่งผลต่อการขยายพื้นที่ของชุมชน อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของการขยายตัวของชุมชนเมืองทั่วไป สอดคล้องกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของชุมชนเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยการขยายตัวตามเส้นทางคมนาคม นโยบายของรัฐ และเศรษฐกิจการค้าที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และผู้คนในสังคม ชุมชนเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายวางแผนการขยายตัวเมือง เพื่อรองรับการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้เมืองเกิดความเจริญรุ่งเรืองเพื่อพัฒนาชุมชนเมืองให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

จากเรื่องเล่าถึงประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนแต่ละชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นมรดกประสพการณ์ของผู้คนในชุมชนในบริบทที่แตกต่างกันอันได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ ความหลากหลายทางธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ สังคม ประเพณี และวัฒนธรรมที่หลากหลายในชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงมิติของเวลานับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคนในชุมชนรื้อฟื้นความทรงจำที่แต่ละคนได้ยินได้ฟังมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ บรรพบุรุษในชุมชนเล่าสู่กันฟังถ่ายทอดสืบเนื่องต่อกันมา แสดงให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จากอดีตถึงปัจจุบัน นับเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาหาความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การศึกษาชุมชนที่มองจากระดับล่างสู่เบื้องบน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีการเริ่มต้น มีพัฒนาการ มีการคลี่คลาย หรืออาจสิ้นสุดไปได้ และเป็นเรื่องราวของสังคมนั้น ๆ ที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม และระบบความเชื่อ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549 : 17) เรื่องเล่าจากคนในชุมชนทั้งที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และมุขปาฐะถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น หลากหลายเรื่องราวทำให้ทราบความรู้ และพัฒนาการของสังคมบ้านเมือง โดยเฉพาะเรื่องราวของชุมชนสังคมท้องถิ่น แต่ละชุมชนที่ร่วมกันก่อตั้งกันเป็นบ้านเมือง มีพัฒนาการเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ

เรื่องเล่าสร้างวิถีชีวิตชุมชนและผูกโยงผู้คนเข้าด้วยกัน ทั้งผู้เล่าและผู้ฟังนั้น ไม่เพียงแต่จะผูกโยงในทางพื้นที่เท่านั้น แต่ยังผูกโยงกันทางความคิด ความเชื่อ และ

จินตนาการด้วยความผูกพันที่เหนียวแน่นเข้มแข็ง ทำหน้าที่กล่อมเกลาจิตใจให้ผู้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ขณะเดียวกันก็ชักทอดสายใยจากรุ่นสู่รุ่นให้เกิดการสืบทอด และขยายต่อ (จันทิมา อังคพณิชกิจ, 2557 : 198) บทบาทของเรื่องเล่าในวิถีชุมชนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อเท่านั้น แต่ยังนำมาใช้ในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรม บ้างก็ใช้เพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ บ้างก็ใช้เรื่องเล่าเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคม ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคสมัยใหม่นี้ด้วยเช่นกัน (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2557 : 168-169) เรื่องเล่าของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงมิติของเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการขยายตัวของเมืองกาฬสินธุ์จากอดีตถึงปัจจุบัน

บทความนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมจากเรื่องเล่าในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จากเอกสารเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์คนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จำนวน 38 ชุมชน โดยใช้ แนวคิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แนวคิดเรื่องเล่า และแนวคิดความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม

ชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กาฬสินธุ์เริ่มก่อตั้งเป็นเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2336 โดยท้าวโสมพะมิตร ได้อพยพผู้คนหนีภัยการสู้รบมาจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงพร้อมไพร่พล มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร ต่อมาได้อพยพผู้คนข้ามเขาภูพานมาอยู่บ้านกลางหมื่น ตำบลกลางหมื่น อำเภอมือ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แบ่งการปกครองเป็นชุมชน มีประธานชุมชนเป็นหัวหน้าทำหน้าที่ดูแลคนในชุมชน ประสานงานกับเทศบาลเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ และหน่วยงานภายนอกอื่นๆ โดยอยู่ในกรอบการปกครองของเทศบาลเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีการพัฒนาและขยายพื้นที่เป็นระยะๆ ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ มีการแบ่งเขตพื้นที่ปกครองเป็นชุมชนโดยพิจารณาจากความหนาแน่นของประชากร ครอบคลุมในแต่ละชุมชน มีจำนวนครอบคลุมโดยเฉลี่ย 100 – 300 ครอบคลุมต่อหนึ่งชุมชน

ปัจจุบันเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีชุมชนทั้งสิ้น 38 ชุมชน ในระยะแรกจะเป็นชุมชนเล็กๆ มีบ้านเรือนเป็นกลุ่มๆ เมื่อมีการขยายครอบครัวยิ่งมีครัวเรือนมากขึ้น กลายเป็นหลายกลุ่ม หลายชุมชน จึงมีชื่อเรียกชุมชนแต่ละชุมชน ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับพื้นที่ที่อยู่อาศัย ตลอดจนผู้คน และสิ่งแวดล้อมในชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน แสดงถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ความหลากหลายทางชีวภาพ

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง องค์กรรวมของความหลากหลายของสรรพชีวิตในทุกระดับ นับตั้งแต่ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity) ที่มีอยู่ในประชากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ ที่มีความหลากหลายของชนิดหรือสปีชีส์ (Species Diversity) ซึ่งจัดว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของวิวัฒนาการ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นระบบ (วิสุทธิ์ ไปไม้, 2550) จากเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับประวัติการก่อตั้งชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมาเนิ่นนาน ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนให้มีความเจริญรุ่งเรือง ทำให้เมืองกาฬสินธุ์ขยายเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของประเทศไทย

1) ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนเขตเทศบาลกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งของการขยายชุมชน จากการเพิ่มของประชากรในชุมชน พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนเขตเทศบาลกาฬสินธุ์ที่มีจำนวนมากสืบมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้แก่ ลาวเวียงจันทน์ ชาวจีน แกวหรือชาวเวียดนาม ชาวมุสลิม และชาวต่างชาติอื่นๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองกาฬสินธุ์ในระยะเวลาต่างๆ ตามลำดับดังนี้

ในระยะแรกของการสร้างบ้านแปลงเมืองกาฬสินธุ์ ประวัติศาสตร์กล่าวถึงการอพยพของกลุ่มชนนางเวียงจันทน์ ที่ขัดแย้งกับกษัตริย์ลาว เดิม วิชาญพจนกิจ (2557: 197-198) กล่าวถึง “เจ้าผ้าขาว” ซึ่งเป็นพวกเดียวกับพระเจ้าวอ พระเจ้าตา แห่งเมืองอุบลราชธานี ว่า เจ้าผ้าขาวเกิดผิดใจกับเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ด้วยเรื่องโอรสของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์ผิดประเวณีในหลานสาวของเจ้าผ้าขาวก็พากันอพยพครอบครัวมาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านหินโงมพวกหนึ่ง ที่บ้านหนองบัวลุ่มภูพวกหนึ่ง ครั้นกองทัพเวียงจันทน์ตามมาตีแตกก็แยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในที่ต่าง ๆ ที่เห็นว่าปลอดภัย

และสะดวกในการทำมาหากิน ส่วนเจ้าผ้าขาวพาหลานสาวและไพร่พลอพยพมาทางใต้จนหลานสาวที่มีครรภ์กับโอรสพระเจ้านครเวียงจันทน์มาก่อนนั้นคลอดบุตรเป็นชายให้ชื่อว่า “เจ้าโสมพะมิตร” เมื่อเจ้าผ้าขาวถึงแก่อนิจกรรมแล้ว เจ้าโสมพะมิตรก็ได้ปกครองบ่าวไพร่แทน จึงพากันอพยพข้ามภูพานลงมาตั้งในที่แห่งหนึ่งซึ่งเรียกกันต่อมาว่า บ้านกลางหมื่น แต่เห็นว่ายังเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม จึงได้ย้ายมาที่ตำบลแก่งสำโรง ข้างดงสงเปือยริมน้ำป่า จังหวัดกาฬสินธุ์ปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2336 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้มีพระบรมราชโองการให้ตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง พระราชทานนามว่าเมืองกาฬสินธุ์ และได้โปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้าโสมพะมิตรเป็นพระยาไชยสุนทร ขึ้นเป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรก ให้ท้าวคำหา เป็นอุปฮาดทำราชการขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร

กลุ่มผู้คนจากเมืองเวียงจันทน์ หรือกลุ่มลาวเวียงจันทน์ นับเป็นกลุ่มคนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างมีหลักฐานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แรกที่มาสร้างบ้านแปลงเมืองกาฬสินธุ์

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2390 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองกาฬสินธุ์ ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามทางถนนสายสำคัญๆ ต่างๆ เช่น ถนนโสมพะมิตร ถนนผ้าขาว ถนนธนะพล ถนนกาฬสินธุ์ ประกอบอาชีพค้าขาย อยู่ปะปนกับบ้านเรือนของคนในท้องถิ่นเดิม ซึ่งในระบอบเวลานั้นคนท้องถิ่นเดิมก็ได้กระจายออกไปอยู่แถบชานเมือง เพื่อบุกเบิกพื้นที่ว่างซึ่งมีอยู่จำนวนมากเป็นสวนไร่ นา ต่อมาชุมชนเดิมจึงเป็นชุมชนของชนชั้นปกครองและชุมชนชาวจีน ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวกลายเป็นย่านธุรกิจการค้าของเมืองกาฬสินธุ์ การเข้ามาในชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ของชาวจีนเหล่านี้ ได้เข้ามาสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เมืองมีการขยายตัว พร้อมกับกลุ่มคนจีนได้มีการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนท้องถิ่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในรุ่นลูกหลาน และเมื่อรัฐเปิดโอกาสทางการเมืองให้แก่ประชาชน ลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลก็เป็นตัวแทนของชุมชนท้องถิ่น ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกระบอกเสียงให้กับชุมชนท้องถิ่น แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ของความเป็นคนจีนอยู่จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 1 สมาคมพ่อค้าชาวจีนที่ตั้งอยู่ในชุมชนวัดเหนือ

ในปี พ.ศ. 2427 เวียดนามสู้รบกับฝรั่งเศสและพ่ายแพ้จนต้องตกอยู่ในฐานะรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสทำให้ชาวเวียดนามหลบหนีภัยสงครามเข้ามาอาศัยในสยามเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวเวียดนามที่หลบหนีการปกครองของฝรั่งเศสและพวกเขาดินิยมต่อต้านฝรั่งเศส ซึ่งได้กลายเป็นปัญหาสำหรับสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะในระยะเวลานี้จะพบว่าชาวเวียดนามอพยพเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมาก จำนวนหนึ่งก็ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดใกล้เคียงโดยยึดอาชีพค้าขายเป็นหลัก โดยตั้งถิ่นฐานอยู่รอบๆ ตลาดสดในเขตเทศบาลในปัจจุบัน แล้วค่อยๆ ขยายออกมาตั้งบ้านอยู่รอบนอกเขตตลาดหลังจากมีเงินทอง สถานที่ในระยะแรกๆ ที่ชาวเวียดนามเข้ามาพักอาศัยคือห้องแถวในซอยต่างๆ ตลาดทุ่งนาทอง เพราะใกล้กับสถานที่ทำมาหากิน โดยชาวเวียดนามอพยพจะรวมตัวกันและคอยช่วยเหลือกัน แต่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นน้อยมาก ชาวบ้านในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จะเรียกกลุ่มของชาวเวียดนามว่า “แกว” ในบางชุมชน แกว หรือชาวเวียดนามก็จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ทั้งในระบบเครือญาติด้วยการแต่งงานกับคนในชุมชนอาศัยอยู่ด้วยกันมายาวนาน และในระบบอุปถัมภ์โดยเป็นนายจ้างที่ให้การอุปถัมภ์ชาวไทยที่เป็นลูกจ้างเป็นอย่างดี

สำหรับกลุ่มมุสลิมที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนพบว่า กลุ่มที่เข้ามาอยู่คือกลุ่มมุสลิมจากเอเชียใต้ คือ อินเดียและปากีสถานเป็นหลัก และได้ชักนำญาติพี่น้องหรือคนรู้จักเข้ามาทำการค้าขายในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์อยู่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะอาชีพขายเนื้อวัว เลี้ยงวัว ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพแรกๆ

ที่มุสลิมกลุ่มแรกๆ ทำ แต่กลุ่มหนึ่งได้อพยพออกไปตั้งถิ่นฐานตามตัวอำเภอ เช่น ยางตลาด กมลาไสย ถ้าเป็นมุสลิมจากต่างประเทศกลุ่มใหม่จะประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก

มัสยิดยะมีอะตุลอิสลาม ตั้งอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์รวมใจของชาวมุสลิมในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ทุกวันศุกร์จะมีการรวมตัวละหมาดของมุสลิมในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์จากหลายอำเภอ เช่น ยางตลาด สมเด็จ หรืออำเภอใกล้เคียง แต่ถึงแม้ว่าชาวมุสลิมจะมีมัสยิดเป็นศูนย์รวมจิตใจและประกอบศาสนพิธี แต่ก็ยังไม่ได้เป็นที่รวมผู้คนมุสลิมที่คึกคักนัก อาจด้วยเหตุที่ชาวมุสลิมในเขตเทศบาลจังหวัดกาฬสินธุ์กระจัดกระจายกันอยู่ ยังไม่ได้รวมกันเป็นชุมชน ทำให้การประกอบศาสนกิจใช้วิธีการนัดหมายในروبสัปดาห์ ส่วนผู้ที่ดำรงชีวิตก็แยกกันอยู่ ทั้งนี้ในมัสยิดจะมีผู้ดูแลอยู่ประจำสองสามคน และใช้เป็นที่พักพิงของชาวมุสลิมที่เดินทางมาจากที่อื่นด้วย

พัฒนาการของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ที่การเคลื่อนย้ายของผู้คนเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว สำหรับกลุ่มคนจากชาติต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ พบว่ามาจากหลายชาติในยุโรป ทั้งอังกฤษ เยอรมัน สวีเดน เนเธอร์แลนด์ ซึ่งเข้ามาแต่งงานสร้างครอบครัวอยู่กับชาวกาฬสินธุ์ ทั้งที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือนอกเขตเทศบาล ชาวตะวันตกนิยมมาซื้อบ้านจัดสรรอยู่ในเขตเทศบาล เป็นหมู่บ้านชานเมืองที่มีความสะดวกสบาย ใกล้กับความเจริญ ใกล้ตลาดแหล่งซื้อขาย และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้พวกเขาตัดสินใจซื้อบ้านในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

นอกจากนี้ยังมีชาวแอฟริกันที่เข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลกาฬสินธุ์ ส่วนหนึ่งเข้ามาเป็นครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนต่างๆ ที่นิยมจ้างครูชาวต่างชาติมาสอน เช่น โรงเรียนเทคนิคกาฬสินธุ์ โรงเรียนเมืองกาฬสินธุ์ ฯลฯ มีครูชาวต่างชาติผิวดำ บางกลุ่มที่เป็นนักกีฬาฟุตบอลจากแอฟริกาและเป็นที่นิยมในประเทศไทย ทีมกาฬสินธุ์เอฟซี สโมสรฟุตบอลของจังหวัดก็ว่าจ้างนักฟุตบอลผิวดำไว้หลายคน เพราะค่าจ้างไม่แพง และมีทักษะฟุตบอลดี ชาวต่างชาติเหล่านี้บ้างก็เข้ามาพักอาศัยในชุมชนเป็นการชั่วคราว แต่บางคนก็มาสร้างครอบครัวบ้านเรือนอยู่ในชุมชนซึ่งขยายไปตามกาลเวลา

เมื่อชุมชนในเขตเทศบาลกาฬสินธุ์ขยายตัวเมืองกว้างขวางขึ้น แสดงให้เห็นถึงผู้คนมีจำนวนมากขึ้น จากคนในท้องถิ่นเดิมที่อพยพมาจากที่ต่างๆ ตั้งครอบครัว มีเครือข่ายในแต่ละตระกูลเพิ่มขึ้น การสืบสายตระกูลเครือญาติที่สำคัญๆ ส่วนใหญ่คือ เชื้อสายของเจ้าเมือง อุบลราชธานี และกรมการเมืองในตำแหน่งต่างๆ และส่วนหนึ่งคือ สายตระกูลของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยสร้างบ้านเรือน และประกอบการค้าทำธุรกิจต่างๆ

เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าประสบความสำเร็จ มีลูกหลานสืบสายตระกูลมากมาย มีผลต่อบุคคล การสร้างบ้านเรือน สร้างเมือง การขยายเมือง และการสร้างความเจริญให้กับเมืองกาฬสินธุ์ หลายตระกูลเช่น ตระกูล ณ กาฬสินธุ์ ตระกูลวงศ์กาฬสินธุ์ ตระกูลพิมพ์นิมิต ตระกูล สุภักดิ์ ตระกูลคลังบุญครอง ตระกูลบุญเพิ่ม ตระกูลไชยศิริวามงคล ตระกูลบุญสวัสดิ์ ตระกูลวิบูลย์ผล ตระกูลร่มไทรทอง ตระกูลเจนวิริยะกุล ตระกูลเยี่ยมสวัสดิ์ ตระกูล แสงโสภณพรรณ เป็นต้น

กลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลกาฬสินธุ์นั้น มีหลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มเข้ามาในเวลาที่แตกต่างกัน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ทางมีปฏิสัมพันธ์ ต่อกัน ทั้งความสัมพันธ์ที่ดี และบางกลุ่มก็มีความขัดแย้งกันทั้งภายในกลุ่มเดียวกัน และ ต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการขยายพื้นที่ชุมชนออกไป หรือแยกออกเป็น ชุมชนต่างๆ ทำให้เมืองกาฬสินธุ์มีความเจริญสืบเนื่องต่อมา

2) ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์

ลักษณะพื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เป็นเนินลาด ใจกลาง เมืองเป็นเนินสูงสุด มีที่ราบลุ่มอยู่โดยรอบ พื้นที่ลาดเทสู่ลำน้ำปาวซึ่งไหลผ่านเขตพื้นที่ ชุมชนทางด้านทิศตะวันตก ในแนวเหนือ - ใต้ และพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ลุ่มมี ความสูงเฉลี่ยประมาณ 140 - 150 เมตร จากระดับน้ำทะเล นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำ ผิวดินที่สำคัญ คือ ห้วยสีทน ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของลำน้ำปาว ไหลผ่านในตัวเมือง และไหล ไปบรรจบลำน้ำปาวบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่ ก่อให้เกิดเป็นลุ่ม หนอง บึง กุด เป็นหย่อมๆ (สำนักงานเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์, 2550 : 2-1) ชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้ แหล่งน้ำจะตั้งชื่อชุมชนให้สอดคล้องกับแหล่งน้ำที่ชุมชนอาศัยเช่น ชุมชนขอยน้ำทิพย์ ชุมชนหนองลิ้นจี่ ชุมชนหนองผักแว่น ชุมชนหนองไชยวาน ชุมชนคุ้มห้วย เป็นต้น

การเลือกพื้นที่ในการตั้งบ้านเรือนชุมชนในบริเวณที่ใกล้ป่าของชุมชน เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์นั้นสอดคล้องกับ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2545 : 267) ตั้งข้อสังเกต ไว้ในแนวคิดไทยว่า แต่เดิมนั้นเมื่อชาวอีสานจะตั้งหมู่บ้าน ณ ที่ใด นอกจากจะเลือก บริเวณที่เหมาะสมต่อการทำไร่ทำนา คือ มีลักษณะดินค้ำน้ำชุ่มแล้ว พวกเขามักจะเลือก บริเวณที่มีพื้นที่ป่าที่เห็นว่าเหมาะสมอยู่ใกล้เคียง เพื่อตั้งศาลปู่ตาในบริเวณที่มีต้นไม้หนา ทึบ ปู่ตาจะช่วยคุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านก็จะไม่เข้าไปตัดไม้บริเวณศาลปู่ตา ด้วยเกรงว่า จะถูกปู่ตาลงโทษ ความเชื่อนี้มีส่วนในการอนุรักษ์ป่าไว้เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตหาอาหาร จากป่า และใช้ประโยชน์อื่นๆ

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนทำให้ทราบเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อชุมชน สาเหตุที่มาอยู่อาศัย และการก่อตั้งชุมชนขึ้นในแต่ละชุมชน ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ ดังตัวอย่างคำบอกเล่าของคนในชุมชนต่อไปนี้

ประธานชุมชนกุตุยงสามัคคี เล่าว่า “กุตุยงสามัคคีมีจำนวนครัวเรือนประมาณ 223 ครัวเรือน แต่ก่อนเป็นชุมชนดั้งเดิมเก่าแก่ คนเก่าๆ เล่าให้ฟังว่าแต่ก่อนบริเวณนี้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านมาใช้อาศัยกินกันรอบๆ หนองน้ำ ริมหนองน้ำจะมีต้นยางขนาดใหญ่หลายต้น ต่อมาต้นยางต้นหนึ่งได้โคนล้มพาดไปยังอีกฝั่งหนึ่งของหนองน้ำ ชาวบ้านจึงใช้เป็นสะพานข้ามหนองน้ำไปมาหาสู่กัน มีความรักความสามัคคีต่อกัน จึงเรียกขานนามชุมชนนี้ว่า กุตุยง ต่อมาทางการให้ตั้งชื่อชุมชนเป็นทางการจึงตั้งชื่อว่า กุตุยงสามัคคี ให้เห็นความรักความสามัคคีของคนในชุมชนที่ข้ามกุตุยงไปมาหาสู่สามัคคีกัน เดิมนั้นก็มีการสร้างสวนสาธารณะ สวนสุขภาพของชุมชน”

“ชุมชนหนองผักแว่น สถานที่แห่งนี้เดิมเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีผักแว่นเป็นจำนวนมากและเป็นป่าช้าเก่า ที่ชาวบ้านนำศพคนตายไปฝังไว้ที่นั่น มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ และยังเป็นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน ต่อมาได้มีครอบครัวหนึ่งได้ย้ายออกมาจากหนองไชยวานมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้ และชักชวนญาติพี่น้องมาอยู่ด้วยกันโดยมีค่าธรรมเนียม คือ ต้องนำไหปลาร้า จำนวนหนึ่งมาแลกกับพื้นที่ทำนา จึงเกิดมาเป็นชุมชนจนถึงทุกวันนี้และตั้งชื่อว่า ชุมชนหนองผักแว่นก็เพราะว่ามีหนองที่มีผักแว่นอยู่เป็นจำนวนมาก” จากคำบอกเล่าของประธานชุมชนว่าเพิ่งตั้งเป็นชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2547 แต่เดิมเรียกว่า คุ่มหนองผักแว่น ซึ่งหนองดังกล่าวปัจจุบันถูกถมที่สร้างสิ่งปลูกสร้างแล้ว

“ชุมชนดงปอมีที่ตั้งถิ่นฐานเดิมอยู่ในเมือง แต่เนื่องจากช่วงนั้นเกิดโรคห่ากับสัตว์เลื้อย คือ วัว ควาย ชาวบ้านจึงอพยพสัตว์เลื้อยมาซ่อนไว้ที่ป่า โดยในบริเวณพื้นที่จะเป็นป่าไม่มีสัตว์ป่ามากมาย โดยเฉพาะ พวกหมูป่า และมีหนองน้ำขนาดใหญ่พวกสัตว์ป่าต่างๆจะมากินน้ำที่นี่และบริเวณป่าเต็มไปด้วยป่ามีมากมาย ต่อมาเมียนพรานมายิงหมูป่าและนำซากศพทิ้งลงบริเวณหนองน้ำ จึงเรียกหนองน้ำนี้ว่า “หนองศพหมู” จากนั้นก็ได้เรียกต่อกันมาและเรียกเพี้ยนไปเป็น “หนองสามหมู” และเหตุที่ตั้งชื่อชุมชนว่า “ดงปอ” คือบริเวณพื้นที่นี้จะเต็มไปด้วยต้นปอมากมาย จึงตั้งชื่อชุมชนนี้ว่า ชุมชนดงปอ”

ลูกหลานของคุณพ่อพรม สำราญมน ผู้ก่อตั้งชุมชนหาดลำดวน เล่าถึงการก่อตั้งชุมชนด้วยความภาคภูมิใจว่า “ชุมชนหาดลำดวน เป็นชุมชนที่แยกออกจากชุมชน

ดงปอ เมื่อประมาณ 50 ปีก่อนมีคุณพ่อพรม คุณแม่แสง สำราญมิน และบุตร 10 คน มาจากหมู่บ้านดงปอมาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ที่นาก่อนคนอื่น ๆ ที่ตามมาในภายหลัง เหตุที่มีชื่อว่า ชุมชนหาดลำดวน เนื่องมาจาก ในบริเวณพื้นที่นี้จะเป็นหาด และมีต้นลำดวน ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก”

คนในชุมชนโพธิ์ไทรก็เล่าว่าตนเองเป็นลูกหลานของ คุณยายน้อม และ คุณพ่อทองบ่อ กิตพาด ผู้มาก่อนตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ชุมชนนี้ และจากนั้นก็มีการย้ายตามเข้ามาอยู่ ต่อมาได้มีการขุดลอกคลองน้ำดั้งเดิมให้ใช้เป็นคลองชลประทานชื่อว่า คลองฮีโล ทำให้พื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ มีคนอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มมากยิ่งขึ้น เทศบาลจึงจัดให้เป็นชุมชนชื่อว่า ชุมชนโพธิ์ไทร เนื่องจากในบริเวณนั้นมีต้นไทรอยู่เป็นจำนวนมาก และเชื่อว่าเป็นชื่อที่มีสิริมงคลต่อบ้านเมือง เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่ชาวบ้าน

ประธานชุมชนสงเปลือยนอก เล่าถึงชุมชนสงเปลือยที่ขยายออกเป็น 3 ชุมชนว่า “ชุมชนสงเปลือย เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นหนาแน่น เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์จึงได้ดำเนินการแบ่งแยกชุมชน สงเปลือยออกเป็น 3 ชุมชนด้วยกัน ได้แก่ ชุมชนสงเปลือยนอก ชุมชนสงเปลือยกลาง และชุมชนสงเปลือยใน โดยเรียกชื่อต่อท้าย ชุมชนสงเปลือยตามถนนสงเปลือยเป็นหลัก ชุมชนสงเปลือยเดิมมีชื่อว่า สำโรง ซึ่งบริเวณนี้แต่ก่อนจะมีต้นเปลือยขนาดใหญ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้นำไม้เปลือยมาทำเป็นของใช้ในครัวเรือน เช่น ด้ามจอบ ด้ามเสียม และได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น สงเปลือย โดยมี พ่อเป้า พ่อเชียงมา พ่อบุญ พ่อลับ พ่อหลาย เป็นผู้บุกเบิกป่าบริเวณนั้นให้เป็นหมู่บ้านสงเปลือย”

เช่นเดียวกับชุมชนดอนกลอย ซึ่งแต่เดิมชุมชนนี้เป็นหมู่บ้าน ชื่อบ้านหนองทุ่ม ตำบลเหนือ และได้แยกหมู่บ้านออกมา เข้ามาอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลเมื่อ ปี พ.ศ. 2527 ส่วนที่มาของชื่อชุมชนดอนกลอย เนื่องมาจากที่บริเวณนี้เป็นที่ดอนและมี ห้วยกลอยที่ใช้รับประทานได้อยู่ได้ดินเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันห้วยกลอยนั้นได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว เนื่องจากการปรับสภาพพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัย

ภาพประกอบที่ 2 แผนที่ชุมชนหัวโนนโกที่วาดโดยประธานชุมชนและคนในชุมชนหัวโนนโก

ส่วนชุมชนหัวโนนโก ซึ่งมีบริเวณที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับเรือนจำจังหวัดกาฬสินธุ์นั้น ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อก่อนชุมชนนี้เรียกว่า โนนบ้านเก่า สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าชุมชนหัวโนนโก เพราะที่แห่งนี้แต่ก่อนมีต้นตะโกขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นที่สูงที่คนอีสานเรียกว่า โนน ซึ่งหมายความว่า เนินที่สูง ปัจจุบันที่เนินที่มีต้นโกได้ถูกถางออกไป ผู้คนเข้ามาสร้างที่อยู่อาศัยเป็นชุมชนขึ้นมาจึงเรียกว่า ชุมชนหัวโนนโก

จากเรื่องเล่าถึงประวัติการก่อตั้งชุมชนของชาวบ้านแต่ละชุมชน จะเห็นความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายของพันธุ์พืช และสัตว์ในพื้นที่ชุมชน เช่น มีป่าไม้นานาชนิด ปายาง ดงปอ ป่าต้นลำตวน ต้นไทร ต้นเป็ล้อย ต้นตะโก ต้นกลอย และผักแว่น เป็นต้น นอกจากป่าไม้ และพันธุ์ไม้ที่หลากหลายชนิดที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ให้พื้นที่ ก็ยังมีสัตว์ป่าหลากหลายชนิด ทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำที่อาศัยป่าและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่แต่ละพื้นที่ในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้ามาสร้างที่พักอาศัยของกลุ่มคน และก่อตั้งเป็นชุมชนในระยะเวลาต่อมา

2) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งถิ่นฐานระดับกลุ่มบ้าน หมู่บ้าน ชุมชนเมือง นคร หรือมหานคร ส่วนใหญ่เกือบทุกแห่ง การเลือกทำเลที่ตั้งเกิดจากเหตุปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ ปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ปัจจัยดังกล่าวมีผลต่อทัศนคติในการเลือกทำเลที่ตั้งที่แตกต่างกัน

สำหรับปัจจัยทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนมีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของชุมชนอย่างมาก เนื่องจากคนที่มีวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีการ

ดำเนินชีวิตของกลุ่มคนอันได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่เหมือนกันก็มักจะตั้งชุมชนอยู่บริเวณเดียวกัน เพราะมีวิถีชีวิตใกล้เคียงกัน เมื่อมีผู้คนเข้ามาอยู่ในชุมชนมากขึ้น ชุมชนจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีการขยายชุมชนและการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคม เป็นผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม โดยส่วนใหญ่แล้วจะเน้นเรื่องระบบความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ (ยศ สันตสมบัติ, 2544 : 11) ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีการเปลี่ยนแปลงและขยายตัวของชุมชนในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเชื่อ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการขยายตัวของชุมชน โดยวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่าของคนในชุมชน ประกอบกับสถานที่และปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน

- ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผี

เมื่อเจ้าโสมพะมิตรอพยพไพร่พลจากเมืองเวียงจันทน์ราว 3,000 คนเศษข้ามเทือกเขาภูพานลงมาทางใต้และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านกลางหมื่น แต่สภาพภูมิศาสตร์ในการตั้งบ้านเรือนไม่เหมาะสม ในราว ปี พ.ศ. 2324 จึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่อยู่ริมลำน้ำป่าในบริเวณสงเปลือยเรียกว่า บ้านแก่งสำโรงหรือบ้านท่าแก่งสำโรง เพราะมีพื้นดินแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์

คนเชื้อชาติไทยลาว ที่อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในภาคอีสาน มาตั้งหลักปักฐานหรือสร้างบ้านแปลงเมือง ได้นำรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบไทยลาว (ฮีดและคอง) มาด้วย รวมทั้งอิทธิพลและคติความเชื่อในการสร้างบ้าน และความเชื่อการนับถือวิญญาณหรือ “ผี” ที่เรียกว่า “ปู่ตา” “ผีฟ้า” “ผีแถน” เพราะเหตุนี้ การสร้างบ้านแปลงเมืองในอีสานทุกหมู่บ้านจึงต้องมีดอนปู่ตาตั้งอยู่บริเวณที่เป็นป่าไม้ไกลจากหมู่บ้าน มีต้นไม้เป็นป่าทึบไม่มีใครกล้าเข้าไปรบกวน บางบ้านก็ตั้งศาลที่เรียกว่า “ตูป” เพื่อเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษทางสายพ่อ คือ “ปู่” และสายทางแม่คือ “ตา” จึงเรียกรวมว่า “ตูปตาปู่” ในขณะเดียวกันบริเวณกลางบ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลางบ้านก็จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ “หลักบ้าน”หรือในภาษาอีสานเรียกว่า “ป้อบ้าน” คำว่า “ป้อ” หมายถึง “สะดือ” เช่น “ป้อสิม” หมายถึง สะดือของสิมหรือโบสถ์ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของโบสถ์ ดังนั้น “ป้อบ้าน” คือ “จุดศูนย์กลางของบ้าน”

หอเจ้าบ้าน ของเมืองกาฬสินธุ์ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของมะเหศักดิ์ และวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย
สภาพเดิมเป็นบ้านไม้หลังเล็ก ๆ เพื่อกราบไหว้บูชาตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา และ
ได้มีการปรับปรุงบูรณะซ่อมแซมมาหลายยุคหลายสมัย

ภาพประกอบที่ 3 หอเจ้าบ้าน

ในปี พ.ศ. 2335 ก่อนการตั้งเมืองกาฬสินธุ์ ประมาณ 4 เดือน ได้มีการจัด
ตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขึ้น พ.ศ. 2336 ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำ
สัมฤทธิ์ เข้าถวายสวามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาล
ที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก่งสำโรงขึ้นเป็นเมือง ได้รับพระราชทานนามว่า
“กาฬสินธุ์” และได้แต่งตั้งให้ ท้าวโสมพะมิตร เป็น “พระยาไชยสุนทร” เห็นได้ว่า
ศาลหลักเมือง ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเตรียมตัวเป็นเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจส่วนกลาง คือ
กรุงเทพมหานคร ที่เริ่มแผ่ขยายมายังเมืองกาฬสินธุ์ เข้ามาควบคุมเพื่อเก็บเกี่ยว
ผลประโยชน์ เห็นจากการตั้งเจ้าเมืองโดยอำนาจส่วนกลาง ปกครองเมืองโดยการเก็บภาษี
อากร แทนการให้ท้องถิ่นส่งส่วย หลักเมืองได้กลายมาเป็นตัวแทนการเป็นศูนย์กลางชุมชน
ท้องถิ่น

นอกจากหอเจ้าบ้าน และศาลหลักเมืองที่ชาวเมืองกาฬสินธุ์ร่วมกันสร้างขึ้น
มาเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจด้วยความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเมืองที่จะช่วยคุ้มครองผู้คน
ที่อยู่ในเมืองแล้ว แต่ละชุมชนก็จะมีศาลปู่ตา ศาลเจ้าพ่อ ศาลบรรพบุรุษ ฯลฯ ซึ่งเป็นศาลที่
แต่ละชุมชนสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่สถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนตามความเชื่อ
ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน และเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง เช่น
ศาลปู่กลาบุญโฮม ศาลปู่แอ ศาลปู่หาญ เป็นต้น

นางสุภัทรา วิวัฒน์เกษมชัย เดิมสกุล “ไชยสิริ” ซึ่งเป็นทายาทของวงศ์ตระกูลเก่าที่สืบเชื้อสายมาจากอุปฮาดราชวงศ์ในสมัยเริ่มแรกก่อตั้งเมืองกาฬสินธุ์ เป็นผู้ที่ทราบเรื่องราวความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และความเชื่อของชาวเมืองกาฬสินธุ์จากคุณพ่อ และผู้เฒ่าผู้แก่บรรพบุรุษในชุมชน เรื่องที่ท่านเล่าให้ฟังคือ เรื่องปู่แ่ ปู่หาญ ท่านเล่าว่า ศาลเพียงตาปู่แ่และปู่หาญ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปาวในชุมชนท่าสินคำ และชุมชนหน้าโรงเลื่อย ในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปู่แ่ และปู่หาญ เป็นทหารที่มีฝีมือเก่งกาจ เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เป็นทหารฝ่ายบุ มีฝีมือด้านการรบ เป็นทหารคูใจของเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ส่วน ปู่หาญ เป็นทหารฝ่ายอารักขา เชี่ยวชาญด้านการรักษาพยาบาล ผู้คนรักและเคารพท่านทั้งสองมาก เมื่อท่านเสียชีวิตจึงได้มีการสร้างศาลให้วิญญาณท่านสิงสถิต เพื่อให้ท่านช่วยปกป้องคุ้มครองบ้านเมือง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน

ภาพประกอบที่ 5 ศาลปู่แ่ในชุมชนท่าสินคำ ภาพประกอบที่ 6 ศาลปู่หาญในชุมชนหน้าโรงเลื่อย

จากความศักดิ์สิทธิ์ของปู่แ่และปู่หาญ รวมถึงเรื่องปฎิหาริย์ที่พบเห็นหลายๆครั้ง เช่น มีครั้งหนึ่งที่มีการบวงสรวงปู่แ่และปู่หาญ ซึ่งได้จัดโดยเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เข้ามามีการเลี้ยงพระ ภาคกลางวัน วันนั้นจะมีการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านหลายประเภท กลางคืนจะมีการประกวดหญิงงาม มีหนังกลางแปลง มีมหรสพสมโภชหลายอย่าง เมื่อเวลากลางคืนของงานสมโภช ได้เกิดมีกิ่งไม้ขนาดใหญ่หักลงมากลางลาน ซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมตอนกลางวันและตอนกลางคืน แต่ปรากฏว่าไม่มีอะไรเสียหาย แม้แต่เต็นท์ที่ตั้งอยู่ใกล้กับกิ่งไม้ใหญ่ที่หักลงมา ก็ไม่ได้รับความเสียหายต่อสิ่งของเครื่องใช้แม้แต่อย่างเดียว เป็นที่โจษขานเล่าต่อถึงความมหัศจรรย์กันไปทั่วเมือง นอกจากนั้นยังมีการเล่าขานเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของปู่แ่และปู่หาญอีกหลายๆ เรื่อง ที่ไม่สามารถหยิบยกมาเล่าให้ฟังได้หมด รวมถึงสิ่งของที่ผู้ศรัทธานำมาเช่นไว้ เมื่อได้บนบานศาลกล่าวแล้วสมความปรารถนา

มีสิ่งหนึ่งที่พึงสังวรไว้เสมอว่า เมื่อท่านบนบานสิ่งใดไว้หรือหากไปสาบานอะไรกับใครต่อหน้าปู่แ่และปู่หาญ แล้วไม่รักษาคำพูดหรือไม่ทำตามคำบอกกล่าวไว้ มักจะมีอันเป็นไปทุกราย เมื่อบนบานไว้สำเร็จสมปรารถนาแล้ว จึงต้องไปแก้บนบอกกล่าวขอบคุณท่าน ทุกๆ ปี ชุมชนจะจัดงานการเซ่นไหว้ปู่แ่และปู่หาญ ในวันที่ 15 เมษายน ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทย เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษชาวกาฬสินธุ์สืบไป

นอกจากนี้นายประสิทธิ์ พรหมพิสุทธิ์ (2536 : 45-46) ได้กล่าวถึง ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษในการสู้รบที่แก่งดอนกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่สำคัญพื้นที่หนึ่งของประวัติศาสตร์เมืองกาฬสินธุ์ ที่สืบค้นจากหลักฐานเอกสาร และคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งได้รับฟังมาจากบรรพบุรุษ บุคคลสำคัญของเมืองกาฬสินธุ์ผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ และได้เล่าให้ลูกหลานรับฟังต่อๆ กันสืบมาว่า นับแต่เจ้าโสมพะมิตรได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น พระยาไชยสุนทร ครองเมืองกาฬสินธุ์นั้น พื้นที่ในเขตปริมณฑลแก่งดอนกลางเดิมนั้นได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นเขตโรงช้าง หรือโฮงช้างหลวง เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นเกาะ มีน้ำล้อมรอบ มีทางเข้า-ออกแก่งดอนกลางเพียงทางทิศตะวันตกเท่านั้น

แหล่งน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการเลี้ยงช้าง เพื่อสะดวกในการดื่มกินและเล่นน้ำของช้างหลวงเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังสามารถใช้พื้นที่บริเวณภายในสำหรับการฝึกฝนช้างเพื่อการออกรบ และที่สำคัญ พื้นที่แก่งดอนกลางเป็นเกาะขนาดใหญ่ เหมาะแก่การปล่อยเลี้ยงและควบคุมมิให้โขลงช้างไปสร้างความเดือดร้อนแก่เรือกสวนไร่นาของราษฎร พื้นที่ในแก่งดอนกลางเป็นพื้นที่ดินกรรมสิทธิ์ศักดินา ในครอบครองของท้าวธิดาชะหลานชายของเจ้าโสมพะมิตร การดูแลควบคุมและควบคุมโขลงช้างหลวงอยู่ภายใต้การควบคุมของท้าวธิดา ซึ่งได้พัฒนาปรับปรุงโรงช้างหลวงเป็นยุทธภูมิในการฝึกช้างรบ และฝึกช้างป่าเพื่อใช้งานตลอดจนยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับช้างศึก ท้าวธิดามีสหายนุศิทธิใจชื่อ ขุนเสียว เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดขบวนช้างศึก และฝึกช้างได้รับฐานันดรศักดิ์เป็น ทหารดินช้างระวางหน้าของเจ้าโสมพะมิตร

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ ยกกองทัพเข้าปลดปล่อยเมืองสกลนคร ผ่านเมืองกาฬสินธุ์จะไปตีเมืองนครราชสีมา ได้เข้าเกลี้ยกล่อมให้พระยาไชยสุนทร (หมาแพง) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์ กับอุปฮาดหมาสู่ย และกรมการเมืองเข้าเป็นพรรคพวก โดยอ้างว่ามีเลือดเนื้อเชื้อไขเมืองเวียงจันทน์เดียวกัน แต่เจ้าเมืองกาฬสินธุ์และกรมการเมืองไม่ยอมเข้าเป็น

พวกด้วย ได้ระดมไพร่พลเข้าต่อสู้ และตั้งฐานการต่อสู้อย่างมั่นคงที่แก่งดอนกลาง ส่วนเจ้าอนุวงศ์ตั้งทัพมั่นอยู่ที่เนินทางทิศตะวันออก การต่อสู้รบพุ่งกันอย่างสามารถ ในที่สุดพระยาไชยสุนทร (หมาแพง) ก็ปราศัยแก่ข้าศึก ฐานที่มั่นแก่งดอนกลางแตกพ่าย พระยาไชยสุนทรถูกจับประหารชีวิตโดยข้าศึกตัดศีรษะเสียบประจาน ไว้ที่ทุ่งหนองหอยด้านตะวันตก วัดสว่างคงคาในปัจจุบัน

แก่งดอนกลางถูกควบคุมให้ขึ้นอยู่กับนครเวียงจันทน์ มีการซ่อมแซมโรงช้างขึ้นใหม่ โดยมอบหมายให้ท้าวธิดาชากับบุตรคือท้าวขัตติยะ ซึ่งจำต้องยอมจำนนต่อเจ้าอนุวงศ์ สร้างค่ายคูประตูบเตรียมพร้อมรับกองทัพสยาม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2371 กองทัพหลวงจากกรุงเทพฯ ยกมาปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ และได้บุกเข้าตีแก่งดอนกลาง ท้าวขัตติยะสิ้นชีพในที่รบ ครอบครัwt้าวขัตติยะบางส่วนแตกหนีไปอยู่ที่สกลนคร บางส่วนถูกกวาดต้อนเข้าเมืองหลวง ค่ายคูประตูบและโรงช้างที่แก่งดอนกลางถูกทำลายหมดสิ้น

หลังจากเมืองกาฬสินธุ์ถูกควบคุมโดยสยาม แก่งดอนกลางดินแดนอาณัติก็ไม่มีใครกล้าเข้าไปอยู่อาศัยทำกินด้วยเชื่อกันว่าเจ้าที่แรง และวิญญาณบรรพชนยังหวงเหน้อย จนกระทั่งปลายรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 รัฐบาลได้ประกาศใช้พื้นที่แก่งดอนกลางตั้งเป็นโรงเรียนกสิกรรม เปิดสอนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1-4 โดยมีนายแพ พโยธาเป็นครูใหญ่คนแรก จนถึงสมัยนายดี พิมพะนิตย์ เป็นครูใหญ่คนสุดท้าย โรงเรียนกสิกรรมได้ถูกยุบลง ไม่มีนักเรียนเข้าเรียนเพราะความเชื่อเรื่องอาถรรพ์เดิม ที่มีผู้พบเห็นเรื่องราวที่น่ากลัวของผี วิญญาณที่สู้รบกัน และเล่าสืบต่อกันมา

ประมาณพ.ศ. 2483 รัฐบาลได้ฟื้นฟูจัดตั้งแก่งดอนกลางเป็นโรงเรียนเกษตรกรรมระดับต้น เปิดรับนักเรียนชั้น ม.1-2 หลักสูตร 2 ปี อีกครั้งหนึ่ง ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ขอแลกที่ดินแก่งดอนกลางกับกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้มอบให้เรือนจำจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นเจ้าของ โดยแลกเปลี่ยนกับที่ดินที่บ้านดงปอริมถนนสายกาฬสินธุ์-สมเด็จ จึงได้ย้ายโรงเรียนเกษตรกรรมไปอยู่แห่งใหม่ที่บ้านดงปอ ปัจจุบันคือ สถาบันเทคโนโลยีวิทยาเขตกาฬสินธุ์

หลังจากที่กระทรวงมหาดไทยได้รับแก่งดอนกลางไว้เพื่อต้องการเป็นพื้นที่สำหรับใช้ฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังในเรือนจำ แต่ก็ใช้ได้เพียงเป็นที่สำหรับนักโทษบางส่วนเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2516 กิจการลูกเสือศึกษาคึกมาก ได้พัฒนาแก่งดอนกลางเป็นค่ายลูกเสือสโมสรมิตร เพื่อสวดแต่เจ้าเมืองกาฬสินธุ์คนแรก ได้ปรับปรุงเป็นที่อบรมการอยู่ค่ายพักแรม

ของลูกเสือ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่แก่งดอนกลางให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบัน

จากเรื่องเล่าถึงความเชื่อและความศรัทธาในผีบรรพบุรุษของคนในชุมชนที่สร้างศาลผีไว้ในชุมชนก็จะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาแต่ดั้งเดิม วิญญาณบรรพบุรุษในศาลจะปกป้องคุ้มครองชุมชนให้มีความสุขรอดพ้นจากภัยอันตราย ถ้ามีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องอันตราย ชาวบ้านก็จะพากันมาอาศัยในชุมชนนั้นๆ อย่างมีความสุข แต่ถ้ามีเรื่องราวที่ชุมชนเคยถูกทำร้าย เช่น การสู้รบที่แก่งดอนกลาง มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านเชื่อกันว่ามีผีอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จึงไม่กล้ามาสร้างที่พักอาศัย หรือแม้แต่สถานศึกษา สถานที่ราชการก็ไม่มีใครอยากมาอยู่ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมยังคงอยู่ในชุมชนตราบจนถึงปัจจุบัน เป็นปัจจัยประการหนึ่งของการเลือกตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และการขยายชุมชนไปในพื้นที่ที่มีความเชื่อว่าปลอดภัยมีผู้ปกป้องคุ้มครองหรือไม่ไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เคยมีศึกสงครามดังเรื่องเล่าของคนในชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

- การนับถือพุทธศาสนา

ชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ในระยะแรกตั้ง ผู้คนจะสร้างที่อยู่อาศัยบริเวณด้านเหนือและด้านใต้ของเสาหลักเมือง โดยเสาหลักเมืองตั้งอยู่บริเวณมุมตะวันออกของถนนแก่งสำโรงตัดกับถนนกาฬสินธุ์ ผู้คนเหล่านั้นจะสร้างที่อยู่อาศัยตามริมฝั่งถนนพรธนา ถนนผ้าขาว ถนนโสมพะมิตร ถนนธนพล และมีบางส่วนของที่อยู่อาศัยอยู่ริมน้ำป่าว ทิศเหนือของเสาหลักเมืองมีวัดเหนือซึ่งสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2336 เป็นวัดที่สร้างขึ้นพร้อมกับการที่ชุมชนได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองส่วนทางด้านทิศใต้ของเสาหลักเมืองมีวัดใต้โพธิ์คำสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2341 หลังจากสร้างวัดเหนือได้เพียง 5 ปี จากหลักฐานดังกล่าวพอจะยืนยันได้ว่าชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ผู้คนได้อาศัยอยู่บริเวณนี้ เหตุที่ใช้วัดเป็นหลักฐานในการอ้างอิงที่ตั้งชุมชน เนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นแหล่งให้ความรู้ และเป็นสถานที่ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา ดังนั้นวัดกับชุมชนจึงเป็นสิ่งคู่กันมาแต่ในอดีต โดยเฉพาะชุมชนเมืองกาฬสินธุ์จากหลักฐานเห็นได้ว่าผู้คนส่วนใหญ่ที่อพยพมาเป็นชาวลาวที่นับถือพุทธศาสนา ดังนั้นศาสนสถานที่มีขึ้นในชุมชนจึงได้แก่วัด (ทองสุข ไชยวงษ์จันทร์. 2545)

ภาพประกอบที่ 7 วัดเหนือ

ภาพประกอบที่ 8 วัดใต้โพธิ์ค้ำ

ชุมชนในเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้เติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ลักษณะการขยายตัวของชุมชนเป็นไปตามลักษณะการแทรกตัวตามพื้นที่ว่างจำนวนมากในช่วงเวลานั้น สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนเมืองกาฬสินธุ์เกิดการขยายตัว คือ ในช่วงเวลา 50 ปี หลังจากการตั้งชุมชนเมืองกาฬสินธุ์ มีการก่อตั้งวัดขึ้นอีก 2 แห่ง ได้แก่ วัดกลาง ปี พ.ศ.2387 และวัดห่อไตรปฏิการาม ปี พ.ศ. 2392 ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในบริเวณวัด ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ทุกชุมชนส่วนใหญ่จะมีวัดอยู่ในชุมชน บางชุมชนก็ใช้ชื่อวัดเป็นชื่อของชุมชน เช่น ชุมชนวัดใต้โพธิ์ค้ำ ชุมชนวัดห่อไตรปฏิการาม ชุมชนวัดสว่างคงคา ชุมชนวัดป่าทุ่งศรีเมือง เป็นต้น

- ความเชื่อของชาวจีน

ชาวจีนได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนในเมืองกาฬสินธุ์เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2390 ชาวจีนในรุ่นแรกจนถึงปัจจุบัน จำนวนหนึ่งอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามถนนสายสำคัญๆ ในเมืองกาฬสินธุ์ การมาตั้งบ้านเรือนของชาวจีน จะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามรายทางติดกับถนนสำคัญ ๆ ในตัวเมือง ได้แก่ ถนนโสมพะมิตร ถนนผ้าขาว และถนนกาฬสินธุ์ แต่ก็มีบางส่วนที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับถนนคือ ชาวจีนที่อาศัยอยู่บริเวณแก่งส้มโฮงแต่ปัจจุบันก็มีถนนตัดผ่านแล้ว คือ ถนนแก่งส้มโฮง กลุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณแก่งส้มโฮงมีอาชีพรับซื้อของเก่าเพื่อนำไปจำหน่ายอีกทอดหนึ่ง ชุมชนชาวจีนชุดแรกเข้ามาปัจจุบันนี้ยังมีเชื้อสายปรากฏ ซึ่งได้สืบทอดธุรกิจการค้าติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 18 ถึง 25 ตระกูลที่สำคัญ ๆ ในปัจจุบัน เช่น ตระกูลกฤตตานนท์ รมไทรทอง และสุภัทวนิช เป็นต้น ชุมชนชาวจีนยุคแรกในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้กระจายธุรกิจ สถานประกอบการในย่านถนนสายหลัก

สำคัญๆ และได้สร้างศาลเจ้า ซึ่งเป็นสถานที่แห่งความเชื่อไว้เคารพสักการะ และยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ด้านศาสนา ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนาเถรวาท และการนับถือเทพเจ้า ลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งชาวจีนอพยพที่เข้ามาครั้งแรกได้นับถือและเมื่อมาตั้งหลักแหล่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นชาวจีนที่อพยพมาจากทางใต้และตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศจีน อาจกล่าวได้ว่าชาวจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ฉะนั้นวัฒนธรรมที่ติดตัวชาวจีนเหล่านี้เข้ามาจึงเป็นวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่ให้ความสำคัญกับครอบครัว ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ศาสนาลัทธิความเชื่อต่าง ๆ และการรวมกลุ่มเพื่อปกป้องผลประโยชน์

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีความคุ้นเคยกับการร่วมกิจกรรมในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ และพึ่งพาอาศัยกันและกัน ภายในชุมชนของตนเอง มาตั้งแต่อาศัยในประเทศจีน เมื่อมาอยู่ในประเทศไทยก็คงวัฒนธรรมนี้อยู่ พื้นฐานความเชื่อของชาวจีนเหล่านี้มีความคล้ายคลึงกับชาวไทย เนื่องจากเป็นสังคมเกษตรกรรมเหมือนกัน ด้วยเหตุที่มีพื้นฐานความเชื่อเหมือนกัน แม้ว่าจะมีบางอย่างที่แตกต่างกันบ้างแต่ก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน ชาวจีนในสังคมไทยสามารถปฏิบัติตามระบบความเชื่อดั้งเดิมที่ติดตัวมาจากประเทศจีน และระบบความเชื่อที่รับมาจากสังคมไทย นำมาปฏิบัติผสมผสานกันได้อย่างดีเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปลอดภัย ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวงศ์ตระกูลในหมู่คนไทยเชื้อสายจีนด้วยกันอีก

ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนจะมุ่งเน้นไปที่การเซ่นไหว้บูชาเทพเจ้า และบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการเตือนใจของคนไทยเชื้อสายจีนเช่น สารทจีน เป็นงานประเพณีที่คนไทยเชื้อสายจีนซึ่งจัดขึ้นในเดือนเจ็ด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพชน ได้ถือปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลาหลายชั่วอายุคนโดยยึดถือตามคติความเชื่อประเพณีจีน แต่ในปัจจุบันนิยมเรียกกันว่า เทศกาลพ้อต่อ ซึ่งพ้อต่อเป็นคำกร่อนมีคำเต็มว่า “พ้อต่อ่งเซ่ง” ตามสำเนียงชาวจีนฮกเกี้ยน แปลความว่า กิจกรรมโปรตสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากห้วงแห่งความทุกข์โดยทั่วกัน

ภาพประกอบที่ 9 รูปปั้นสิงโตของชาวจีนหน้าประตูวัดเหนือ

ภาพประกอบที่ 10 ชาวจีนสร้างหอรชังไว้ในวัดเหนือ

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดกาฬสินธุ์ เริ่มเข้ามาอาศัยในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์อย่างชัดเจนราวปี พ.ศ. 2546 ตระกูลชาวจีนแซ่ต่าง ๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้น ตระกูลชาวจีนถือได้ว่ามีส่วนสำคัญต่อเศรษฐกิจการค้าของจังหวัดกาฬสินธุ์ และได้รวมกลุ่มสังสรรค์เลี้ยงโต๊ะจีนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ หรือจะเรียกว่าเป็นการสมาคมในกลุ่มครอบครัวไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน ซึ่งตระกูลเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง หอเจ้าบ้าน และเจ้าพ่อโสมพะมิตร หรือที่เรียกกันว่า “งานจั่ว” ของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2496 โดยมีความเชื่อว่า กิจกรรมค้าของพ่อค้าชาวจีนมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นทุกวัน เป็นเพราะเจ้าพ่อหลักเมืองช่วยคุ้มครองให้เป็นไป จึงควรจะมีการจัดงานสมโภชเจ้าพ่อหลักเมือง หอเจ้าบ้านและเจ้าพ่อโสมพะมิตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นสิริมงคลกับกิจการค้าขาย และเป็นประเพณีสืบทอดต่อมายังคนรุ่นหลังสืบไป

- ความเชื่อในศาสนาอื่นๆ

เนื่องจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์มีคนหลายเชื้อชาติเข้ามาอาศัยอยู่อย่างหลากหลาย นอกจากชาวจีนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ก็ยังมีชาวเวียดนาม แวกชาวปากีสถาน อินเดีย และฝรั่งชาวตะวันตกสัญชาติต่างๆ กระจายกันอยู่ในชุมชนต่างๆ ส่วนใหญ่จะเข้ามาทำธุรกิจการค้าขาย เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ และการขยายชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ในระยะเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นความหลากหลายในความเชื่อการนับถือศาสนาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากศาสนาพุทธในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ศาสนสถานที่น่าสนใจจากวัดในศาสนาพุทธที่ปรากฏในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ คือ มัสยิดศาสนสถานของผู้นับถือศาสนาอิสลาม และโบสถ์ของผู้นับถือศาสนาคริสต์ ผู้ที่เคารพนับถือที่อาศัยอยู่ในชุมชนก็จะมาทำพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ บางครั้งก็จะมีคนภายนอกชุมชนแต่มีความเชื่อที่เหมือนกันก็จะมาร่วมพิธีกรรมในโบสถ์ดังกล่าวเช่นกัน

ศาสนสถานซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา เป็นที่ชุมนุม หรือการมาร่วมกิจกรรมของกลุ่มคนที่นับถือศาสนานั้นๆ เป็นสิ่งชีวิตหนึ่งที่สามารถบอกได้ว่าในชุมชนนั้นมีกลุ่มคนที่นับถือศาสนานั้นๆ และมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน จึงสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของศาสนาได้

- การผสมผสานทางวัฒนธรรมในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่จะมีศาสนสถานประจำแต่ละชุมชน โดยทุกชุมชนจะมีวัดประจำชุมชน บางชุมชนมีมัสยิด โบสถ์ มีศาลปู่ตา ศาลผีบรรพบุรุษ รูปเคารพของบุคคล ฯลฯ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในชุมชนนั้น บางชุมชนจะมีศาสนสถานในศาสนาที่แตกต่างกัน แต่คนในชุมชนก็สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี สามารถทำกิจกรรมสำคัญ ร่วมกันได้ แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของคนในชุมชนที่พยายามปรับวิถีการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ เช่น การผสมผสานความเชื่อระหว่างความเชื่อในพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องผี หรือเทพเจ้าต่างๆ ได้อย่างกลมกลืน โดยสังเกตจาก แท่นบูชา ศาลา หรือศาล ที่สร้างขึ้นภายในพื้นที่ศาสนสถานแต่ละแห่งในชุมชน

ภาพประกอบที่ 11 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมความเชื่อจากแท่นบูชารูปเคารพที่มีทั้งพระพุทธรูป ฤาษี เทพเจ้า พระพิศเนศ และบรรพบุรุษบุคคลสำคัญ ที่วัดชัยสุนทร

ศาสนาในเมืองไทยที่มีมาช้านานนั้น เป็นการนับถือผีกับพุทธร่วมกันมาโดยตลอด โดยที่พุทธคือร่มเงาใหญ่ และมีความเชื่อเรื่องผีช่วยเสริมสร้าง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2550 : คำนำ) ศาสนาพุทธมีแนวคิดเป็นสากลที่สามารถดึงดูดผู้คนต่างเชื้อชาติ ต่างเผ่าพันธุ์ให้มาอยู่ร่วมกันได้ ทำนองเดียวกับการที่ชนกลุ่มน้อยยอมรับนับถือศาสนาพุทธ ทำให้วัดเข้ามาแทนที่บ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่รวมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย (Evans, 1999 : 13) เช่น ในศาสนสถานของศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาหลักของชาวไทยในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์คือ วัด ซึ่งมีอยู่ในชุมชนทุกชุมชน จะเป็นสถานที่ที่ชาวพุทธในชุมชนมาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา มีการนำรูปเคารพต่างๆ มาประดิษฐานไว้ในแท่นที่เคารพในศาลาทั้งศาลาเล็ก ศาลาใหญ่ที่อยู่ภายในวัด ซึ่งบ่งบอกถึงความเชื่อที่หลากหลายในชุมชน อันเป็นตัวบ่งชี้ถึงความหลากหลายของผู้คนในชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เช่น ในแท่นบูชาหนึ่งภายในบริเวณวัดชัยสุนทร จะเห็นรูปเคารพมากมาย หลากหลายความเชื่อ ซึ่งมีทั้งรูปเคารพที่เป็น พระพุทธรูป รูปปั้นบรรพบุรุษ รูปเทพเจ้า ฤาษี เป็นต้น อยู่ในศาลาแท่นบูชาเดียวกัน

ภาพประกอบที่ 12 แทนบูชาเจ้าแม่กวณโณและรูปบูชาที่หลากหลาย รูปปั้นราหูที่หน้า
องค์เจดีย์แบบพม่าและศาลบูชาเจ้าแม่ตะเคียนทองในวัดหอไตรปฏิการาม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ที่ปรากฏในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเลือกตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของผู้คนในชุมชน และการขยายตัวของชุมชนแต่ละชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ทั้งนี้ก็เพื่อความสุขสบายทางจิตใจ มีเครื่องยึดเหนี่ยวให้เกิดความเชื่อมั่นในความปลอดภัยของชีวิต มั่นใจในการดำเนินชีวิต และการปรับตัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

บทสรุป

เรื่องเล่าของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ ความอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ที่มีป่าไม้ธรรมชาติ ตลอดจนสัตว์ป่า สัตว์น้ำหลากหลายพันธุ์ ทำให้เกิดการเพิ่มของประชากรในพื้นที่ มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์เป็นจำนวนมาก สืบต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงจันทน์ ชาวจีน ชาวแควหรือชาวเวียดนาม ชาวมุสลิม และชาวต่างชาติอื่นๆ ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ในระยะเวลาต่างๆ ตามลำดับ เมื่อชุมชนขยายตัวมีประชากรเพิ่มขึ้นมาก มีความหลากหลายของผู้คน หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของชุมชนอย่างมาก เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนอันได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ที่เหมือนกันก็มักจะตั้งชุมชนอยู่บริเวณเดียวกัน เพราะมีวิถีชีวิตใกล้เคียง

กัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปรับตัวของคนในชุมชนที่จะต้องอยู่ร่วมกัน สอดคล้องกับทัศนะของ อิริยัท บุญมี (2546 : 51) ที่กล่าวว่า ลักษณะเฉพาะของมนุษย์คือ การอาศัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัว

การวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่าของคนในชุมชน ประกอบกับสถานที่ และปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์พบว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านความเชื่อ อันได้แก่ ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผี การนับถือพุทธศาสนา ความเชื่อของชาวจีน และความเชื่อในศาสนาอื่นๆ อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และแนวทางในการดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มคนในชุมชน ทำให้ผู้คนเกิดการปรับตัว ผสมผสานความเชื่อและสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยมีพุทธศาสนาเป็นแกนหลัก

พุทธศาสนาคือที่มาหลักของการให้คำอธิบายจักรวาล อธิบายโลก อธิบายการดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งต่างๆ แต่พุทธศาสนาก็หาใช่แหล่งที่มาเพียงแห่งเดียวของการอธิบายดังกล่าว ศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และไสยศาสตร์ต่างๆ ก็มีบทบาทร่วมอยู่ด้วยมาโดยตลอด ต่อมาในระยะหลังๆ เมื่อสังคมไทยรับเอาความรู้ และคำอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์ทางสังคมของตะวันตกเข้ามา สองสิ่งหลังนี้ก็เข้ามาร่วมเป็นองค์ประกอบกับความเชื่อเดิมๆ ที่มีอยู่ในระบบความคิดหรือจิตสำนึกของคนไทย พร้อมกันนั้นก็มีแนวโน้มว่า จะมีบทบาทและอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นในกระบวนการคิด และการดำรงชีวิตของคนไทยในปัจจุบันและอนาคต (ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2545 : 246)

จากเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับประวัติการก่อตั้งชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมาเนิ่นนาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ร่วมกันสร้างสรรค์ชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า ทำให้จังหวัดกาฬสินธุ์ขยายเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของประเทศไทย ผลของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ อาจเป็นนัยยะเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายการจัดการพื้นที่ในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ได้

เอกสารอ้างอิง

จันทิมา อังคพณิกิจ. (2557). **การวิเคราะห์ข้อความ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2545). **ผีเจ้านาย**. เชียงใหม่ : มิ่งเมือง.

เดิมน วิภาคย์พจนกิจ. (2557). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ทองสุข ไชยวงจันทร์. (2545). **ประวัติศาสตร์การขยายเมืองกาฬสินธุ์ในระหว่าง ปีพ.ศ.
2480 – 2540**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. (2550). **70 ปีเมืองกาฬสินธุ์**. กาฬสินธุ์ : หจก.กาฬสินธุ์การพิมพ์.
_____. (มปป). **รายงานกิจกรรมชุมชนเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์**. กาฬสินธุ์ : หจก.
กาฬสินธุ์การพิมพ์.

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **ความหลากหลายทางชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม**.
กรุงเทพฯ : สายธาร.

ปฐม หงส์สุวรรณ. (2557) “**เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับปฏิบัติการสร้างความหมาย
ว่าด้วยสิทธิของชุมชน**”. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. 10(3) กันยายน - ธันวาคม,
168-169.

ประสิทธิ์ พรหมพิสูทธิ์. (2536). **พระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปีกาฬสินธุ์**. ยโสธร : จี้อะ
การพิมพ์.

ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิสุทธิ์ ไบไม้. (2550). **ธรรมชาติกับวัฒนธรรม และสังคมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์**.
กรุงเทพฯ : จีรวัฒน์เอ็กเพรสจำกัด.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2549). “**มาตุภูมิกับชาติภูมิ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์
แห่งชาติ**” ในประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่.
กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.

_____. (2550). **ผีกับพุทธ ศาสนาและความเชื่อในสังคมด่านซ้าย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

Evans, Grent. (1999). **Laos Culture and Society**. Bangkok : O.S. Printing House.